

Hassas Konular

Türkiye'nin Kafkas İstikrar Paketi Önerisi Kafkasya'daki Sorunlara Çözüm Teşkil Eder mi?

Şenol Durgun

31 Ağustos 2008

Kafkasya, kıtaların ve göç yollarının kesiştiği, farklı kültürlerin bir araya geldiği önemli bir kavşak noktası olması dolayısıyla, jeopolitik ve jeostratejik önemini tarih boyunca korumuş ve güç merkezlerinin daima mücadele ettikleri bir alan olarak kalmıştır. Bu durum günümüzde, yaklaşık iki yüz yıl süreyle Rus hâkimiyeti altında kaldıktan sonra, Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve SSCB'nin dağılmasından sonra, tekrar ortaya çıkmıştır. Zira bölge bünyesinde barındırdığı enerji kaynakları ve başka bölgelerdeki enerji kaynaklarının Batı'ya aktarılmasında geçiş güzergâhı oluşturması bakımından, gün geçtikçe daha önemli hâle gelmekte ve büyük güçlerin bölgeyi kontrol altında tutmak için mücadele azmini artırmaktadır.

Kafkas bölgesi, çok sayıda etnik topluluğun yaşadığı, bir kısmı bağımsız, bir kısmı etnik ve otonom devletlerden oluşan dünyanın bu anlamda en karışık bölgesidir. Bu durum bölgede hâkimiyet kurmak isteyen güçler için avantaj ve dezavantaj yaratan bir faktördür. Bölge, etnik, dil ve din yapısı olarak çok karmaşık olduğu için, küresel ve bölgesel aktörler, enerji ve diğer kaynakların paylaşımını kolaylaştırmak maksadıyla bu farklılıkları kendi politik emelleri için kullanmaktan vazgeçmeyerek çeşitli krizlere yol açabilmektedirler. Diğer yandan bu farklı ve homojen olmayan sosyolojik yapı bölgede hâkimiyet kurmaya çalışan güçler için denetim kurmak yönünden her zaman sorun yaratmıştır.

Bugün Kafkas bölgesindeki halklar çatışma hâlinde dirler. Bir kısmı SSCB sonrası bağımsızlıklarını kazanmış oldukları hâlde, bütünlüklerini ya da bağımsızlıkla birlikte ortaya çıkan sınırları üzerinde egemenliklerini tam olarak tesis edememe (Gürcistan, Azerbaycan gibi...) sorunu ile karşı karşıyadırlar. Diğer bir kısmı ise, içinde yer aldıkları ülkelerin egemenliklerini kabul etmeyerek (Çeçenistan, Dağıstan, Abhazya, Güney Osetya gibi...) - her ne kadar uluslar arası alanda resmen kabul görmeseler de- kendi bağımsızlık mücadelelerini vermektedirler. Bu durum bölge ile ilgili siyasî, ekonomik ve kültürel çıkarı olan ülkeler için bölgede hâkimiyet kazanmak için önemli fırsatlar sunmaktadır.

Kafkasya coğrafi olarak Türkiye ile aynı coğrafyanın uzantısı olması bakımından bir bütün olarak kabul edilmektedir. Zira Anadolu ve Kafkasya için kullanılan "Küçük Asya" ve "Ön Asya" tanımlamaları bunu göstermektedir. Eskiden beri Doğu-Batı arasında bir köprü görevi görmüş olan Kafkasya'nın çeşitli devletlerin mücadele alanı olması özelliği, bugün de geçerli olmaktadır. Özellikle Türkiye ile Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri arasında bir köprü vazifesi görmesi bölgenin konumunu ve orada yaşanan gelişmeleri Türkiye açısından çok önemli kılmaktadır. Zira bölgenin

bugünkü konumunu kaybetmesi, tekrar SSCB dönemine dönülmesi gibi bir durumun ortaya çıkması ihtimali, bölgesel aktör olmaya çalışan ve gittikçe Kafkas halkları ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile çok boyutlu ilişkiler geliştirmeye çalışan Türkiye'nin ulusal çıkarları açısından sorunlar ortaya çıkaracaktır.

Bu yüzden 21. yüzyılda, dünya siyaset sahnesinde yaşanan son gelişmelerden anlaşılacağı üzere, adından çokça söz ettireceği şimdiden belli olan Kafkasya'da yaşanan rekabetten ve Kafkasya'nın yüzleşeceği sorunlardan Türkiye'nin uzak durması mümkün değildir. Kafkas bölgesinde yaşayan halklar açısından bakıldığında, bölgede, diğer ülkelerden çok en fazla Türkiye'yi ilgilendiren bir yöne sahiptir. Bu önem Batılı güçler açısından çok önemli olan ekonomik gerekçelerin çok ötesindedir. Zira, Türkiye açısından tarihsel ve kültürel olarak akrabalık bağlarının güçlü olduğu bir bölge olması dolayısıyla Türkiye'nin bölgeye ilgisi, Batılı emperyalist bir ülkenin ilgisi gibi olamaz. Çok daha hassas bir çizgi/politika takip etmeyi gerektirmektedir. Çünkü savaşın tarafı olarak görülen, sözgelimi Abhaz ve Gürcülerin her ikisinin de ülkemizde yaşayan akrabaları bulunmaktadır. Bu da devlet olarak salt ekonomik çıkar doğrultusunda bir politika ile yaklaşma durumundan Türkiye'yi alıkoymaktadır. Kaldı ki son Gürcistan krizinde Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya "sorununu" sona erdirmeye isteği bir iç sorun olmaktan çıkmış, uluslararası bir boyut kazanmış ve Türkiye açısından da bir ulusal güvenlik sorunu hâline dönüşmüştür. Zira bu müdahale ile birlikte, ABD'nin boğazlardan Gürcistan'a "insani yardım" gemileri gönderme isteği ABD-Türkiye arasında küçük çaplı da olsa bir krize sebebiyet vermiş ve Boğazların statüsünü tartışmaya açmıştır. Aynı durum Rusya Federasyonu ile de bir sorun olarak görülmektedir. Nitekim ABD'nin yardım gemileri için Rusya Federasyonu'nun resmî yetkililerinin yapmış oldukları resmî açıklamaların bu gemileri "şüpheli" olarak nitelemesinin, ülkemiz açısından Boğazlar'la ilgili tanınmış olan yetki bakımından sorun teşkil edeceği benzetilmektedir.

Bu açıdan tarih boyunca birçok savaşın ortaya çıktığı Kafkasya'da barış ve istikrarın korunması özellikle de bölgede yaşayan halkların geleceği açısından çok önemlidir. Ancak bölgenin etnik açıdan karmaşık bir yapıya sahip olması ve jeostratejik değeri bölgenin hiçbir zaman kendi hâline bırakılmasına imkân tanımamıştır. Son kriz de bunu göstermektedir. Bu bakımdan bölgeye dışarıdaki güçlerin bakış açısıyla bakamayacak olan Türkiye açısından gerek kendi ulusal güvenliği ve çıkarları, gerekse de bölge halklarının ve Orta Asya Türk Devletlerinin bütünlüğü ve geleceği için istikrarın ve barışın tesisi kaçınılmaz bir durumdur. Son savaşta Gürcistan ve Rusya Federasyonu arasındaki Güney Osetya yönünden gözükken savaşla ilgili olarak önerilen Kafkasya İstikrar Paketi taslağını önemsemek gerekmektedir. Bu öneri daha önce 9. Cumhurbaşkanı tarafından ilk kez 18-19 Kasım 1999'da İstanbul'daki AGİT zirvesinde dile getirilmekle birlikte uygulama alanı bulamamış, günümüzde son yaşanan krizle birlikte Türkiye'nin devlet olarak bölge ile ilgili ilgisini uluslararası camiaya kabul ettirmek yönünden tekrar gündeme getirmiştir.

Önerilen bu Pakt, daha önce Balkanlar'da denenilen ve belli ölçüde de barış ve istikrarı getirmiş olduğu düşünülen Pakt'ın bir benzeri olarak Türkiye tarafından dile getirilmiştir. Zira Balkanlarda kurulan Pakt, 10 Haziran 1999'da AB'nin çağrısıyla Köln'de toplanan Türkiye de dâhil 38 ülkenin dışişleri bakanları ve 15 uluslararası örgütün temsilcileri tarafından Batı Balkanlar için bir istikrar pakettin kurulmasını kabul ederek, gelecekte bölgedeki çatışmaları önlemek için geniş kapsamlı girişim öngören bir çerçeve anlaşması olarak tasarlanmıştır. Yapılan anlaşma ile Pakt, uluslararası bir kuruluş olarak vücut bulmadı, sadece işbirliğini artıracak ve bölge halkları arasında birlikte yaşama arzusu ve iradesini yerleştirmeye çalışmayı amaçladı. Böylece bölgede sükûnetin sağlanması mümkün olacaktı. Nitekim belli ölçüde, bu işbirliği anlaşması, bölgede bir barış ortamı yarattı ve bölge ülkeleri arasında işbirliğini artırdı ve hatta ilişkileri daha da geliştirecek başka işbirliği örgütlenmelerine de yol açtı.

Türkiye'nin küresel bir aktör hâline gelebilmesi, böyle bir oluşumu sağlaması ve bölge ile ilgili öncü bir rol oynaması ile mümkün olacaktır. Bu açıdan yapmış olduğu öneri, bir başlangıç olarak bölgeye barış ve istikrarın getirilmesi açısından önemlidir. Zaten şimdiden bu öneriye farklı tepkiler gelmeye de başladı. En önemli müttefikimiz olan ABD'nin Rusya'ya Gürcistan'la ilgili olarak nasıl bir cevap vereceğini kestiremediğinden olsa gerek, yapılan öneri ile ilgili ilk tepkisi "şaşkınlıkla karşılandı" şeklinde iken, daha sonra bunun tersi bir açıklama ile en azından yapılan öneriye antipatik bakmadıklarını ifade ettiler. Diğer bir ülke olan Rusya ise böyle bir paktın kurulmasını, kendi ülkesinin arka bahçesi olarak kabul ettiği ve hükûmetin konumunu kaybettiği eski topraklarının böyle bir pakt ile uluslararası boyuta taşınarak bir ölçüde elindeki inisiyatifini kaybetme durumuyla karşılaşma endişesinden olsa gerek, karşı çıkmamakla birlikte yapılan önerinin olgunlaşması yönünde pek de arzulu bir tavır sergilememektedir. Paktın en azından Rusya ve ABD arasında sürdürülen soğuk savaş diplomasisinden dolayı şu aşamada bir sonuç vermeyeceği görülmektedir. Fakat Türkiye'nin bölgede uzun vadede bir etkinlik kazanması yönünden ileri sürdüğü

öneriyi Balkan Paktı'ndan de esinlenerek bölgenin reel koşullarına uygun olacak şekilde geliştirmesi ve kabulünü sağlayacak girişimlerde bulunmaktan vazgeçmemesi ve ısrarlı bir şekilde sürdürmesi durumunda istenilen neticeyi yaratacağını düşünmekteyiz. Zira günümüz dünyasında en önemli sorun çözüm alanı diplomasi olup, kaba kuvvete başvuran ya da savaş çıkaran ülkelerin önceki konumlarının gerisine düştükleri bilinen bir durumdur. Bu bakımdan yapılan öneri diplomasi alanında Kafkas coğrafyasında bulunan halklar ve ülkeler için sorunlarını konuşma ve tartışma imkânı sunacağından yararlı ve gerekli bir tekliftir.

Şenol Durgun, Doç. Dr., Siyaset Bilimci; Gazi Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi

KÖKSAY E-Bülteni, KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı (KÖKSAY) tarafından çıkarılmaktadır. KÖKSAY bağımsız ve bağlantısız, günlük siyasî konumu olmayan bir kurumdur; merkezine Türkiye ve Türk dünyasını alarak araştırmalarını ulusal ve uluslar arası sosyal, siyasî ve stratejik konulara yoğunlaştırır, araştırma ve incelemeler yapar. Dolayısıyla, bu yayında ifade edilen bütün görüşler, değerlendirmeler ve varılan sonuçlar yalnızca yazarlarına aittir.

© 2008, KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı. Bütün hakları saklıdır.